

Cuvîntul traducătorului

După cea dintîi editare, în anul 1911, studiul Sfîntului Nectarie despre cauzele schismei (ruperii) Bisericii Apusene de Biserica lui Hristos cea Una nu a mai văzut lumina tiparului timp de 87 de ani. Este o perioadă neașteptat de lungă – socotind calitățile expunerii și temeinicia analizei autorului – perioadă în care Bisericile Ortodoxe au străbătut, unele din ele robia comunismului ateu, iar altele au fost împinse într-un proces lent, dar constant, numit de refacere a unității bisericești din care Apusenii s-au rupt la începutul celui de-al doilea mileniu creștin. În paralel, Confesiunea Catolică a trecut prin transformările Conciliului Vatican II (1962-1965), în urma căruia și-a deschis, încă mai mult, frontul refacerii împărtășirii comune bisericești, în sensul în care aceasta este înțeleasă și stabilită de cercurile conducătoare ale Catholicismului.

Intențiile sincere de apropiere și punerea lor în faptă nu pot aduce rezultatul dorit – „ca toți să fie una” – decît dacă se zidesc pe învățătura descoperită oamenilor de Mîntuitorul Hristos și drept înțeleasă în și de Biserica cea Una a Apostolilor și a Sinoadelor Ecumenice. Și în numeroasele cazuri în care s-a urmat această cale, cu luminarea și lucrarea Duhului Sfînt, cei rătăciți s-au reîntors în staulul autentic și unul al Arhipăstorului Bisericii – Hristos.

La nivelul dialogurilor oficiale de unire, însă, se vede că cei aproape o sută de ani scurși de la inițierea lor prin enciclicele Patriarhului Ioachim al III-lea (1902, 1920) și acumularea unei uriașe literaturi teologice conexe, n-au putut produce acele corecturi esențiale ale învățăturii dogmatice care separă creștinismul apusean de Adevăr. Temele supuse discuțiilor au fost interpretate și decantate

de-a lungul timpului în multiple feluri, mai mult sau mai puțin apropiate de teologia Sfinților Părinți și a Sinoadelor Ecumenice, dând naștere uneori unor viziuni valoroase din perspectivă Ortodoxă, în duhul căreia dacă s-ar înainta, scopul declarat al dialogurilor – revenirea celor rătăciți la Dreapta Credință – ar deveni mai apropiat.

Pe de altă parte, au fost construite concepții noi și revizuite altele mai vechi: „Biserici surori”; „moștenirea apostolică comună” înțeleasă în mod diferit și manifestată în forme diferite, dar deopotrivă de autentice și de evanghelice¹; un „nou mod de exercitare a primatului papal”²; revizuirea antitezei tradiționale dintre învățătura triadologică augustinian-apuseană și cea răsăritean-capadociană ca substrat al lui Filioque; acceptarea de către pleroma Bisericii, ca bază teologică a unirii, a textelor comune elaborate la întrunirile comune ș.a.

În lumina acestor noi evoluții, inițiativa traducerii studiului vechi de o sută de ani al Sfântului Nectarie apare oare ca anacronică? Traducătorii au trecut prin această îngrijorare, care, însă, le-a fost risipită în mod „oficial” la una din recentele întâlniri de evaluare a dialogului ortodoxo-catolic desfășurată la Tesalonic în data de 20 mai 2009. Dintre înalții participanți, Cardinalul Walter Kasper, însărcinatul, la acea vreme, din partea Vaticanului pentru dialogul cu Biserica Ortodoxă, evaluând mersul dialogului, reafirma vechile concepții de înțietate ale episcopului Romei, spunând: „Partea ortodoxă recunoaște faptul că

¹ Vezi Enciclica *Unitatis redintegratio* 14 în *Acta Synodalia Sacrosancti Concilii oecumenici Vaticani II*, Periodus I.

² Vezi Enciclica *Ut unum sint* a Papei Ioan Paul al II-lea și cuvîntarea Papei Benedict al XVI-lea din 30 noiembrie 2006 de la Constantinopol.

Biserica este o realitate la nivel local, regional și mondial, iar potrivit canonului 34 Apostolic, la fiecare dintre aceste niveluri este necesară existența unui primat, prin urmare și la nivel mondial, nivel la care, potrivit atît tradiției răsăritene, cît și celei apusene a primului mileniu, primul nu poate fi decît episcopul Romei”³. Ca argumentație de sprijin oferă un rezumat retrospectiv al unor momente din istoria Bisericii, care subliniază, în opinia lui, rolul hotărîtor al Scaunului Roman în păstrarea dreptei credințe și, deopotrivă, recunoașterea înțietății lui în lumea creștină: Sinodul de la Constantinopol din 381 (al II-lea Ecumenic), cel de-al IV-lea Ecumenic de la Calcedon (451), scrierile Sfântului Clement Romanul, ale Sfinților Ignatie de Antiohia și Irineu de Lugdunum, înfrîngerea iconomahiei, sinodul local de la Sardica (343-344) cu așa-zisa recunoaștere a dreptului de recurs al Papei Romei, intervențiile Papei Iulius în Răsărit (341) în contextul disputelor legate de soarta Sfântului Atanasie, care recursese la sprijinul episcopului Romei. Cu o nuanță de concesie, primatul este alăturat de Kasper ideii de păstrare a unei oarecare legături cu sinodalitatea, legătură care „este important a fi supusă cercetării”, întrucît face parte din Tradiția Bisericii. Tradiția aceasta, continuă Cardinalul, „constituie fundamentul celui de-al II-lea Sinod de la Niceea” (al VII-lea Ecumenic, 787) unde „s-a constatat cu claritate că pentru recunoașterea ecumenicității unui Sinod este determinantă conlucrarea episcopului Romei, pe cînd în ceea ce-i privește pe ceilalți Patriarhi, se vorbește doar despre acordul lor”. Ne îndeamnă apoi să urmăm chemarea Papei Ioan Paul al II-lea, care

³ Conform discursului încă nepublicat al Cardinalului Kasper la întrunirea menționată. Cuvintele Cardinalului citate în continuare sînt preluate din același discurs.

ne cere „să căutăm un tip nou de exercitare a primatului, care să fie acceptat de către ambele părți, cu păstrarea esenței dogmei”⁴.

Încrezător în legitimitatea modului apusean de înțelegere a primatului, Cardinalul îl citează pe profesorul Joseph Ratzinger, actualul Papă, care afirma în 1976 la Graz că „Roma nu trebuie să pretindă nimic mai mult de la Răsăriteni decât ceea ce era în vigoare și era trăit în primul mileniu”, cu actualizarea din 1987, potrivit căreia „simpla întoarcere la Biserica primară după sfârșitul Bisericii de tip imperial și decăderea figurii Cezarului nu este o soluție nici din punct de vedere teologic. Este necesar să existe un mers înainte”⁵. Subînțelege aici strategia permiterii unui grad de sinodalitate care să facă primatul mai atrăgător pentru lumea ortodoxă „astfel încât să ajute la restaurarea comuniunii depline în noile condiții istorice ale mileniului al treilea”. Modelul îl oferă chiar Cardinalul în continuarea discursului: o Biserică hibrid, de vreme ce „ținta nu este aceea de a exista o Biserică unită (Einheitskirche), însă nici adoptarea de către Răsărit a sistemului legal apusean”. Exemplul de urmat este cel oferit de Conciliul Vatican II prin recunoașterea „dreptului Bisericilor Răsăritene de a se guverna potrivit propriilor lor reguli”⁶ și permisiunea acordată „Bisericilor catolice răsăritene” (uniute) de a-și alege în sinoade particulare episcopii, cărora ulterior Papa „le acordă comuniunea”, formulă care, concluzionează Cardinalul, „conciliază în foarte mare măsură autonomia patriarhală cu primatul Romei”. Acest hibrid nu este altceva decât

⁴ Enciclica *Ut unum sint*, 1995.

⁵ Vezi J. Ratzinger, *Theologische Prinzipienlehre*, München, 1982, 20 și *Kirche, Ökumene und Politik*, Eisedeln, 1987, 76 și urm.

⁶ Enciclica *Unitatis redintegratio* 16.

readucerea în actualitate a formulei de unire a sinodului de la Ferrara-Florența (1439-45), față de care Cardinalul Kasper nu-și ascunde admirația, formulă care adăugase la definiția primatului anumite elemente care întăreau privilegiile tradiționale ale „celorlalte Patriarhii” (Constantinopol, Alexandria, Antiohia și Ierusalim) fără a soluționa însă fondul problemei – inovațiile în dogme.

Tocmai aceste argumente istorice în favoarea primatului ale oficialului Vaticanului sînt analizate și demontate unul câte unul de Sfîntul Nectarie în studiul de față, sugestiv fiind pentru cititor, deși deloc surprinzătoare, constatarea continuității aceleiași argumentații la teologii de azi ai Vaticanului cu cea a celor din vechime, în ciuda declarațiilor repetate de reconsiderare în lumină patristică a bazei teologice a Catolicismului.

Sfîntul Nectarie adoptă ca metodă de lucru înfățișarea evenimentelor așa cum reies ele din documentele istorice și patristice, limitînd propriul comentariu la măsura necesarului și lăsînd cititorului libertatea de a le evalua și de a înțelege mersul real al lucrurilor. În acest sens, urmărind de-a lungul istoriei bisericești substratul pe care se construia structura care avea să constituie în mileniul al doilea creștin formațiunea de tip eclesial numită Biserica Romano-catolică, studiul localizează în literatura istoriografică și patristică verigile principale ale șirului de argumente pe care teologii apuseni le invocă în favoarea eclesiologiei catolice, verigi pe care le desface și analizează folosindu-se de critica istorică și de critica de texte accesibilă în vremea sa.

La traducerea în limba română a acestui prim volum al Studiului, am căutat să redăm documentele patristice și istoriografice inserate de Sfîntul Nectarie folosind textele critice existente astăzi. De asemenea, ne-am străduit să depistăm cît mai precis și deplin sursele bibliografice ale

autorului, surse pe care de cele mai multe ori le prezintă sumar, prin prescurtări pe alocuri dificil de înțeles și de localizat, situație datorată desigur folosirii de către Sfânt a unor reguli de citare mai puțin stricte. Aceste neajunsuri tehnice nu diminuează însă cu nimic substanța expunerii și estetica limbajului folosit. În anumite puncte traducătorul a adăugat unele lămuriri referitoare la noțiuni teologice, evenimente istorice și persoane în scopul informării suplimentare a cititorilor. Deși am socotit că multe din fragmentele istorico-patristice mai restrânse citate de Sfântul Nectarie necesitau o redare mai extinsă a respectivelor contexte, nu am făcut-o, din cauza economiei spațiului.

Textul studiului a fost tradus după a doua sa ediție, realizată și tipărită la Atena, în 1998, de Nectarie D. Panagopoulos, căruia îi mulțumim în numele credincioșilor ortodocși din România pentru îngăduirea folosirii acestei ediții, nădăjduind să dobândim ajutorul lui Dumnezeu pentru continuarea tălmăcirii în limba română a celorlalte scrieri ale Sfântului Nectarie, care sînt autentice izvoare contemporane de dreaptă teologhisire.

La Sărbătoarea Sfinților Apostoli Petru și Pavel
29 iunie 2011

Către cititori (Prefață la ediția I)

Avem cinstea să vestim obștii credincioșilor ortodocși ai Bisericii celei Una, Sfinte, Sobornicești și Apostolești editarea lucrării noastre despre schisma care există între fostele Biserici surori, cea Răsăriteană și cea Apuseană, în care examinăm cauzele care au provocat schisma, cauzele perpetuării acesteia, posibilitatea sau imposibilitatea ridicării acesteia și care sînt motivele care împiedică unirea.

Această lucrare a noastră poate fi numită Istoria Schismei, fiindcă a fost scrisă pe baza faptelor istorice, cu precizie istorică și fără părtinire.

Scopul pe care l-am avut în vedere a fost căutarea adevărului și numai a adevărului și proclamarea acestuia în vederea apărării drepturilor Bisericii Răsăritene, în baza cărora teologii legalști ai Bisericii Apusene, tratînd în mod juridic această chestiune, impută Bisericii Răsăritene cauzele schismei și motivele perpetuării ei.

Studiul acesta, pe care l-am scris începînd de pe la anul 1895, este alcătuit din două volume. Pornind de la punerea bazelor celor două Biserici, examinăm dezvoltarea lor istorică, regimul de guvernare al fiecăreia, relațiile, acordurile, dezacordurile, disputele dintre ele, schismele și cauzele lor; judecăm cauzele și ne pronunțăm opinia ca o concluzie a celor spuse, încheind cu evenimentele de după sinodul desfășurat la Florența, cărora le-a pus capăt căderea Constantinopolului.

Ne-am împărțit studiul în două părți, cuprinse fiecare în volume separate. Volumul întâi începe cu primele veacuri, adică de la întemeierea Bisericii, și se încheie cu

moartea lui Fotie; volumul al doilea, de la moartea lui Fotie pînă la căderea Constantinopolului sub turci.

O mare parte a studiului cuprins în primul volum a fost publicat deja în anul 1895 în revista Ligii Sfinte. Ulterior această primă parte a fost dezvoltată încă mai mult în cadrul unei noi prelucrări, la care vom adăuga și o a treia parte care începe de la căderea Constantinopolului sub turci și ajunge pînă în zilele noastre și pe care o vom publica mai tîrziu.

Eghina, la 15 februarie 1911
Nectarie, Episcopul Pentapolei

Schisma

Schisma, cuvînt ce mîhnește auzul, cuvînt ce arată lepădarea unei Biserici surori, separarea fraților unei Biserici și șirul consecințelor neplăcute care-i urmează. Care să fie oare cauzele care au provocat schisma dintre cele două Biserici, cea Răsăriteană și cea Apuseană, și care de douăsprezece veacuri îi țin departe unul de altul pe frații cei de un sînge? Cît de mare să fie oare însemnătatea lor, încît veacuri întregi aceștia să rămînă neînduplecați? Nu e oare posibilă împăcarea și unirea lor? La aceste trei întrebări, venite dinspre toate părțile, ne vom sili să răspundem prin acest studiu, examinînd chestiunea în mod istoric.

Cauzele schismei

Cauzele schismei evidențiate de fiecare dintre Biserici sînt negate de cealaltă: pe de o parte, Biserica Apuseană prezintă drept cauză a schismei aroganța Bisericii Răsăritene prin care aceasta îi neagă Papei de la Roma primatul în Biserică, în modul în care ea îl înțelege, adică:

- a) Instituirea primatului apostolic în persoana fericitului Petru (de apostolici primatus in beato Petro institutione).
- b) Continuitatea primatului la Pontificii romani (de perpetuitate primatus Petri Romani Pontificis).
- c) Natura și esența primatului Pontifului roman (de vi et ratione primatus Romani Pontificis).
- d) Principiul infailibilității Pontifului roman (de Romani Pontificis infailibili magisterio).

Conceptiile acestea despre primatul lui Petru s-au dezvoltat și au fost formulate și proclamate în mod oficial. Comisia dogmatică de la Roma, constituită de către Papă înaintea convocării a ceea ce apusenii numeau sinodul

ecumenic de la 1870, a distribuit clericilor sinodali, la 12 iulie 1870, un material schematic care purta titlul: «Prima constituție dogmatică despre Biserica lui Hristos» (*Constitutio dogmatica prima de ecclesia Christi*), în care erau cuprinse cele patru puncte menționate mai sus.

Pe de altă parte, Biserica Răsăriteană evidențiază drept cauze deosebit de importante ale schismei: a) pretențiile arogante și anticanonice privitoare la primatul Papilor Romei care contravin duhului Bisericii celei Una, Sfinte, Sobornicești și Apostolești, așa cum este el formulat în Sfânta Scriptură, apărat și păstrat de cele șapte Sfinte Sinoade Ecumenice; b) inovațiile introduse, prin care Biserica romană s-a îndepărtat atât de mult de Biserica Ortodoxă Sobornicească și Apostolească și c) încălcarea autorității Sfintelor Sinoade, singurele care pot deține adevărul în Biserică.

Așadar cauzele despărțirii evidențiate de către Biserica Apuseană sînt în număr de patru, iar cele evidențiate de Biserica Răsăriteană sînt în număr de trei. În vederea împăcării și a unirii este necesară eliminarea cauzelor, însă în aceasta stă importanța problemei, fiindcă fiecare din cele două Biserici consideră că adevărul se află de partea ei, pretinzînd celeilalte supunerea și propunînd drept condiție a unirii, Biserica Apuseană celei Răsăritene, pe de o parte, acceptarea primatului Papei așa cum este formulat în cele patru puncte, iar Biserica Răsăriteană celei Apusene, pe de alta, egalitatea frățească „*Primus inter pares*” și dreapta credință în acord cu canoanele Sinoadelor Ecumenice, cărora le aparține infailibilitatea.

Termenii unirii sînt de așa natură, încît fac imposibilă unirea dorită, fiindcă nu există nici un punct de întîlnire între aceștia, fiecare cerînd de la cealaltă parte nici mai mult nici mai puțin decît negarea propriei identități, negarea

principiilor fundamentale pe care se sprijină întreg edificiul Bisericii: fiindcă, potrivit propriei concepții, Biserica Apuseană, pe de o parte, se fundează pe primatul Papei, iar Biserica Răsăriteană, pe de alta, pe Sinoadele Ecumenice. De aceea termenii propuși de ambele părți în vederea unirii devin imposibil de acceptat întrucît dărimă din temelii fiecare Biserică în parte, de unde și concesiile care nu duc la nici un rezultat făcute de ambele părți. Primatul de onoare acordat Papei de către Biserica Răsăriteană este o concesie fără folos, fiindcă este lipsit de puterea care poate menține edificiul Bisericii Apusene. Concesiile acordate de Papă Bisericii Răsăritene, adică de a rămîne credincioasă propriilor dogme, obiceiuri și rînduieli, sînt considerate de aceasta din urmă ca fiind legitime și fundamentate pe canoanele Bisericii, fapt pentru care nu numai că stăruie într-însele, ci cere ca și Papa dimpreună cu întreaga Biserică apuseană să cugete precum cugetă ea și pretinde ca și acesta dimpreună cu întreaga Biserică apuseană să revină în sînurile ei, lepădînd viața de mai înainte și apropiindu-se de ea cu pocăință. Așa încît aceste concesiuni aparente nu au nici o semnificație, sînt ca și cum nu ar fi; iar pentru ca unirea să se poată săvîrși este nevoie ca aceste concesiuni să suprimă cauzele principale ale despărțirii: aceste concesiuni vor fi adevărate atunci cînd Papa renunță la cele ale sale și nu atunci cînd tolerează rînduielile cele bune din Biserică. Atîta timp cît principalele cauze ale despărțirii vor rămîne așa cum sînt, iar Bisericile rămîn fiecare în cele ale ei, unirea este imposibilă; pentru ca unirea să se poată fundamenta ea trebuie să se sprijine pe aceleași principii, altminteri orice efort rămîne zadarnic.

Principiile care stau la temelia celor două Biserici

Biserica Apuseană. Primatul Papei

Principiul fundamental care a fost așezat la temelia Bisericii Apusene este „primatul” Papei. Acesta a primit o formulare definitivă la ceea ce apusenii consideră a fi sinodul ecumenic de la Roma din anul 1870. După cum se laudă în orgoliul lor, primatul ar fi fost moștenit succesiv din primatul apostolic al Căpeteniei Apostolilor, cum le place apusenilor să-l numească pe Petru, ai cărui urmași sînt episcopii Romei care-și au succesiunea de la Papa Clement al Romei, ca urmaș direct al Apostolului Petru.

Ideea primatului Papilor Romei și-a făcut apariția din timpuri foarte vechi: după cum mărturisesc documentele păstrate, pretențiile episcopilor Romei asupra primatului sînt de o vîrstă cu bătrîna Biserică a Romanilor. Specificul caracterului roman se pare că a acționat asupra duhului conducătorilor eclesiastici ai Bisericii romane, contribuind la formarea unui sistem bisericesc după care Biserica romană urma să fie guvernată și condusă și care a determinat liniile programatice care urmau să fie aplicate și în conformitate cu care aceasta va merge de-a lungul veacurilor. În fruntea liniilor programatice stătea scris: „*Un Dumnezeu, o credință, un botez, o Biserică, Biserica Romei*”. De aici își are începutul îndepărtarea Bisericii romane de Biserica cea Una, Sfîntă, Sobornicească și Apostolească, căscînd încă din începuturi prăpastia separării și înlocuind rînduiala Bisericii celei Una, Sfinte, Sobornicești și Apostolești. De aici își are începutul separarea Bisericilor care s-a desăvîrșit în vremea lui Fotie, cînd Biserica era în pericol de a

se transforma din cea Una, Sobornicească și Apostolească, în Biserică romană sau mai bine zis papală, de a nu mai propovădui învățătura Sfinților Apostoli, ci dogmele Papiilor, după cum cu dreptate spune I. N. Valettas, editorul epistolelor Sfîntului Fotie:

„Căci vrînd atunci să se înalțe pe ei înșiși au pus în legături multe din învățăturile evanghelice și apostolice, și, mai ales, au îndrăznit să falsifice Sfîntul Simbol de Credință și să amestece laolaltă cu de la sine putere cinstirile cele dumnezeiești cu cele omenești. Atunci așadar au cugetat a face cele omenește de neîngăduit, fiind pe drept considerați ca rupti și îndepărtați de Biserica cea Una, Sfîntă, Sobornicească și Apostolească a lui Hristos. Și s-au rupt cu toții, părăsind restul trupului Bisericii cel rămas unit în Ortodoxie”⁷.

Această alunecare a episcopilor romani, respinsă de Sfintele Scripturi, a fost favorizată în principal de trei cauze:

a) de calitatea particulară a episcopului Romei ca episcop al capitalei statului roman, adică al capitalei cetăților romane;

b) de întemeierea Bisericii Romei de către verhovnicul Apostol al neamurilor, Pavel, după cum se mărturisește în Sfintele Scripturi, fiindcă Bisericilor întemeiate de Apostoli li se acorda o cinste deosebită ca unele care erau considerate Scaune Apostolice⁸ și

⁷ Vezi *Istoria bisericească* a lui Meletie al Atenei, Constantinopol, 1853, vol. II, p. 400 și urm.

⁸ După Tertulian, Scaune ale Apostolilor sînt numite în primul rînd toate Bisericile Apostolice, adică acelea care avuseseră ca prim episcop un Apostol ori un ucenic de Apostol, Tertulian, *De praescriptione haereticorum*, XXXVI, PL II.

matul și poziția lui predominantă din Sfintele Evanghelii – potrivit concepției apusenilor.

Dar poziția predominantă de verhovnic al Apostolilor a lui Petru a onorat nu numai Biserica romană cea avidă de întîietăți, stăpîniri și monarhie, ci și alte Biserici vechi, precum Antiohia, Alexandria, Cezareea Palestinei, Tripoli, Laodiceea și Corint care, deși se lăudau cu faptul că-și datorau întemeierea Apostolului Petru și se mîndreau cu faptul că au fost fondate de el, cu toate acestea nu s-au gîndit deloc să revendice primat și stăpîniri, înțelegînd corect cuvintele relatate în Sfintele Evanghelii despre întîietatea lui Petru și neridicînd niciodată chestiunea vreunei pretenții, ci avînd în vedere doar onoarea de a fi întemeiate de el. De cîntea aceasta nu a fost lipsită nici maica Bisericilor, Biserica din Ierusalim care și ea, deși onorată mai mult decît toate celelalte, nu s-a supus ispitei de a-l considera pe Petru ca întemeietor al ei.

În cronica pascală a acestei din urmă Biserici, cuprinsă în Hronograful de la Alexandria, se scriu următoarele: Indictionul 11, 1 de la Galva și Titus Rufinus –

„În anul acesta Sfîntul Iacob Apostolul și Patriarhul Ierusalimului, pe care l-a întronizat Sfîntul Petru în locul lui pe cînd se urca la Roma, s-a săvîrșit și a preluat schima episcopiei Ierusalimului Simeon cel numit și Simon, și a devenit Patriarh”¹¹.

Din aceste însemnări hronografe falsificate nu se vede nimic altceva decît dorința Bisericilor, venită din fală, de a-l avea pe Petru ca întemeietor al lor.

Primele urme ale revendicării întîietății pe seama episcopului Romei se regăsesc formulate în epistola lui Clement,

¹¹ Ediția de la Bonn, I, 460.

episcopul Romei, adresată lui Iacob, episcopul Ierusalimului și al cărei conținut este deosebit de important, fiindcă face referire la primatul lui Petru, la venirea lui la Roma și la moartea mucenicească a acestuia suferită aici. Iată ce scrie Clement către Iacob:

„Să-ți fie cunoscut, domnul meu, că Simon, cel care pentru credința adevărată și cuvîntul cel prea-statornic al învățaturii a fost așezat ca piatră de temelie a Bisericii și pentru aceasta, prin gura cea nemincinoasă a lui Iisus însuși, i s-a schimbat numele în Petru, pîrgă a Domnului nostru, întîiul între Apostoli, căruia cel dintîi Tatăl I l-a descoperit pe Fiul... cel chemat să lumineze partea lumii cea prea întunecată a Apusului, ca unul care era cel mai destoinic să reușească... pentru dragostea părintească nemăsurată față de oameni i s-a dat a vesti obștește și deslușit pe Împăratul cel bun care va să vină să biruiască răul cel de acum, și împlinind aceasta pînă aici la Roma, mîntuind oameni cu învățătura cea din voia lui Dumnezeu, acesta prin suferință a schimbat traiul vieții celei de acum”¹².

Această epistolă, care a fost scrisă pe la sfîrșitul secolului al doilea, mai relatează și faptul că *papii sînt succesorii direcți* ai Apostolului Petru, fiindcă Petru, cu puțin înainte de moartea lui, l-a hirotonit ca succesori al său pe Clement pe care-l și roagă să șadă pe tronul Romei. Iată ce scrie Clement către Iacob:

„Și apropiindu-se zilele în care (Petru) urma a se săvîrși, adunîndu-se frații, luîndu-mă deodată de mîină și ridicîndu-se înaintea Adunării a zis: frați și dimpreună slujitori cu mine, ascultați-mă! după care (a zis): așa cum am fost învățat de către Domnul și învățătorul

¹² *Epistola lui Clement către Iacob*, ed. Dressel, Göttingen, 1853, cap.1.

Iisus Hristos care m-a trimis, apropiindu-se zilele morții, îl hirotonesce pe Clement ca episcop al vostru, căruia îi și încredințez scaunul propovăduirii mele; și acestea zicînd, căzînd eu înaintea lui îl rugam refuzînd cinstea și stăpînirea scaunului acestuia; iar Apostolul Petru, respingînd rugămînta aceasta a spus înaintea mulțimii: episcopului Romei (adică lui Clement), înfiștător al adevărului, să-i fiți supuși în toate, aceasta știind că întristîndu-l pe el, pe Hristos îl întristați, căci lui i s-a încredințat tronul acesta pe care nu a voit a-l primi... Și spunînd acestea în mijlocul tuturor și-a pus mîinile peste mine înduplecîndu-mă a mă așeza pe scaunul său”¹³.

Dacă această vestită epistolă nu era condamnată să fie înscrisă în catalogul operelor pseudo-clementine, și dacă nu contravenea adevărului propovăduit de Noul Testament și de Tradiție și dacă nu era dovedită de către critici și de către istorie ca fiind falsă, ea i-ar asigura Papei: a) cinstea succesiunii lui Petru la episcopia Romei; b) cinstea reprezentării lui Iisus Hristos pe pămînt; c) privilegiul infailibilității și d) respectul și evlavia întregii lumi creștine sub pedeapsa excluderii celui care-l supără de la mîntuirea cea din credință, ca unul care nu-l acceptă pe Hristos care i-a încredințat scaunul (prin Clement). Din nefericire, însă, sau din fericire, epistola aceasta nu-i asigură nici un privilegiu și nici o nenorocire nu-l amenință pe cel care-l supără, fiindcă examenul controlului critic a dovedit toate acestea ca fiind basme de scrieri apocrife și le-a condamnat ca lipsite de cea mai mică valoare istorică.

¹³ Vezi lucrarea lui G. Dervou, *Despre mitologica trecere a apostolului Petru prin Roma*, Atena, 1881.

Singura valoare pe care o are această epistolă este aceea că ne face cunoscute mașinațiile variate ale episcopilor Bisericii romane în vederea obținerii părutului primat al lui Petru, care ar decurge din cinstea întemeierii Bisericii lor de către acesta și din rangul apostolic. Pretenția Papilor referitoare la întemeierea episcopiei Romei de către Petru și afirmația succesiunii directe a lui Clement din Petru este respinsă mai întîi de către Apostolul Petru însuși și apoi de către istorie.

Eusebiu, în capitolul 38 al celei de-a III-a cărți a *Istoriei lui bisericești*, spune despre autenticitatea scrierilor lui Clement:

„trebuie știut că se vorbește și despre o a doua epistolă a lui Clement, care nici ea nu este asemănătoare celei dintîi, lucru pe care vi-l și aducem la cunoștință, cum că nici cei din vechime n-o considerau de folos, dar pe care unii o răspîndeau mai ieri, deoarece cuprinde niște dialoguri ale lui Petru și Apion, despre care nimeni din cei vechi nu face vreo amintire și care nici nu păstrează caracterul curat al Ortodoxiei apostolice; este vădit că scrierea însăși dă mărturie că nu este a lui Clement”.

În epistola despre eresul Ebioniților a lui Epifanie, în capitolul 15, se vorbește despre o scriere a lui Clement al Romei, care poartă titlul „Perioada lui Petru”, dar care a fost măsluită de Ebioniți. Epifanie nu menționează pe ce-și sprijină opinia despre faptul că „Perioada lui Petru” este operă a lui Clement. Se pare că Epifanie se mulțumește să amintească doar titlul, așadar opinia lui Eusebiu este cea mai corectă.

În prima sa epistolă sobornicească, Apostolul Petru scrie:

„Petru, apostol al lui Iisus Hristos, către cei ce trăiesc împrăștiți printre străini, în Pont, în Galatia, în

Capadocia, în Asia și în Bitinia, aleși după cea mai dinainte știință a lui Dumnezeu-Tatăl, și prin sfințirea de către Duhul, spre ascultare și stropirea cu sîngele lui Iisus Hristos: har vouă și pacea să se înmulțească!" (1

Petru 1, 1-2).

Cu toate că este numită sobornicească (universală), în această epistolă numele Romei este trecut sub tăcere, iar această tăcere poate fi explicată prin două ipoteze: fie fiindcă Apostolul a scris de la Roma, fie fiindcă nu a propovăduit la Roma. Epistola nu pare a sprijini prima ipoteză, fiindcă din ea rezultă Babilonul ca loc al scrierii; iar orașele care purtau numele de Babilon erau două: vechiul și marele Babilon și Babilonul cel din Egipt, așezat la sud de Helipoli, construit de coloniști babilonieni sau de coloniști iudei veniți din Babilon, încît se formase acolo o numeroasă comunitate iudaică, avînd templu iudaic care se păstrează pînă astăzi și în care se află și mormîntul proorocului Ieremia, care poate fi văzut de vizitatori. Acest al doilea Babilon îl consider eu ca loc al scrierii epistolei lui Petru, fapt care este și în acord cu pretenția creștinilor din Egipt, care revendică ca întemeietor al Bisericii din Alexandria pe Apostolul Petru și care i-a încredințat ulterior această Biserică Apostolului și Evanghelistului Marcu despre care istoria mărturisește că a condus Biserica Alexandrină. Așadar, locul scrierii este micul Babilon. Acceptată fiind această ipoteză, ipoteza cum că epistola a fost scrisă de la Roma cade de la sine, de unde și mărturia lui Petru că nu s-a dus la Roma.

Despre faptul că nici ulterior Petru nu s-a dus la Roma dă mărturie și cea de-a doua epistolă sobornicească a acestuia, în care numele Romei nu este pomenit deloc, cu toate că se pare că această epistolă a fost scrisă pentru creștinii cei dintre neamuri, pe cînd cea dintîi fusese scrisă pentru

creștinii proveniți dintre evrei. Avînd o destinație sobornicească, nu era posibil ca aceste epistole provenite de la Petru să omită numele Romei, capitala cetăților, de vreme ce au fost scrise pentru cei hărăziți în mod egal a primi credința, evrei și neamuri. Iar despre faptul că nici către sfîrșitul vieții lui Apostolul Petru nu s-a dus la Roma mărturisește Apostolul Pavel care, scriind de la Roma cea de-a doua epistolă a sa către Timotei, spune că la Roma n-a avut pe nimeni care să rămînă împreună cu el. Iată cuvintele Apostolului:

„La întîia mea apărare, nimeni nu mi-a venit într-ajutor, ci toți m-au părăsit. Să nu li se țină în socoteală! Dar Domnul mi-a stat într-ajutor și m-a întărit, pentru ca, prin mine, Evanghelia să fie pe deplin vestită și s-o audă toate neamurile” (4, 16-17).

Cuvintele acestea ale lui Pavel sînt limpezi și lămuritoare și nu permit nici cea mai mică îndoială asupra faptului că Petru nu s-a deplasat niciodată la Roma, de vreme ce el spune despre sine că era singur, că a fost părăsit singur și că a fost întărit de Domnul în singurătatea în care se afla, pentru ca, prin el, învățătura să fie propovăduită și ascultată de toate neamurile. Dacă ar fi cedat o parte a acestei misiuni lui Petru ca împreună lucrător, ar fi și menționat aflarea lui la Roma și propovăduirea lui. Opinia despre eventuala deplasare a lui Petru la Roma după scrierea acestei epistole, pe care o exprimă unii cercetători, este arbitrară și nu se sprijină pe nici o mărturie istorică, fiindcă nu mai exista nici timpul și nici motivul deplasării lui Petru la Roma, știut fiind faptul că nu după multă vreme a fost declanșată de către Nero prigonirea sistematică a creștinilor, acuzați de incendierea Romei. Pe durata prigoanei nu mai era posibilă deplasarea lui Petru la Roma, fapt care ar